

сільського господарства між регіонами країн; залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор Миколаївської області.

4. Для аграрного сектора економіки Миколаївської області пріоритетним є розвиток нових партнерських зв'язків з регіонами країн Європейського Союзу, Азії та Близького Сходу. Нові міжнародні міжрегіональні угоди сприятимуть об'єднанню зусилля з метою швидшого досягнення результатів, особливо у розв'язанні проблем ефективного використання природних ресурсів і пошуку дешевих нетрадиційних шляхів і методів вирощування, виробництва та реалізації високоякісних продуктів харчування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З.С. Варналія, В.Є. Воротін,

В.С. Куйбіда [та ін.] ; за заг. ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007 – 768 с.

2. Ключник А.В. Пріоритети розвитку аграрного сектору України в умовах формування нових векторів міжнародного співробітництва / А.В. Ключник, О.М. Демитер, В.М. Перепеч // Молодий вчений : науковий журнал. – Херсон, 2014. – № 7(10). – С. 28-29.
3. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / С.О. Біла, І.Г. Бабець, І.В. Валюшко, Я.А. Жаліло ; за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 32 с.
4. Міжрегіональне співробітництво з регіонами іноземних держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://economy-mk.gov.ua/region_spivrob.
5. Нова державна регіональна політика України / В.С. Куйбіда, О.М. Іщенко, А.Ф. Ткачук [та ін.]. – К. : Крамар, 2009. – 232 с.
6. Прокопенко, Л.Л. Розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції : монографія / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва ; за заг. ред. Л.Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – 132 с.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.

УДК 332.01

Чуриканова О.Ю.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій
Національного гірничого університету*

ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ

У статті проаналізовано існуючі теоретико-методологічні підходи до типологізації регіонів. Відзначено, що при виконанні типологізації вони спираються лише на кількісні характеристики факторів, за якими виконується розподіл регіонів за типами. Виділено низку проблем, пов'язаних із розглянутими теоретико-методологічними підходами до типологізації регіонів. Наголошено на необхідності при типологізації регіонів враховувати також і якісну складову обраних факторів та досліджувати зв'язок між ними.

Ключові слова: типологізація регіонів, проблеми типологізації, фактори типологізації, класифікація типів регіонів.

Чуриканова Е.Ю. ПРОБЛЕМЫ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ ТИПОЛОГИЗАЦИИ РЕГИОНОВ

В статье проанализированы существующие теоретико-методологические подходы типологизации регионов. Отмечено, что при выполнении типологизации они опираются только на количественные характеристики факторов, по которым выполняется распределение регионов по типам. Выделен ряд проблем, связанных с рассмотренными теоретико-методологическими подходами типологизации регионов. Отмечена необходимость при типологизации регионов учитывать также и качественную составляющую выбранных факторов и исследовать связь между ними.

Ключевые слова: типологизация регионов, проблемы типологизации, факторы типологизации, классификация типов регионов.

Churikanova O.Y. PROBLEMS OF THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO REGIONS CLASSIFICATION

Existing theoretical and methodological approaches to the typology of regions are analyzed. It is noted that during the performance of classification, based only on quantitative characteristics of the factors on which the distribution by regional types is carried out. Allocated a number of problems related to the discussed theoretical and methodological approaches to the classification of regions. Noted that during the regions classification connections between factors should be considered.

Keywords: regions classification, problems typology, factors typology, classification of types of regions.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується збільшенням уваги до регіональних проблем як з боку вчених, так і держави. Найбільш гостро стоять питання вирішення проблем у таких сферах, як соціальна, економічна, промислова, науково-технічна, інвестиційна тощо. Нестача фінансових ресурсів, відсутність чітко сформованого з боку держави алгоритму вирішення існуючих в регіонах проблем сприяє лише посиленню кризових явищ, притаманних більшості регіонів. Крім того, наявна в країні нерівномірність розвитку регіонів додатково ускладнює прийняття ефективних управлінських рішень в напрямку усунення регіональних диспропорцій, вимагаючи

застосування специфічних підходів до кожного проблемного регіону.

Якісним підґрунтям для ефективного управління регіональним розвитком та формування регіональної політики виступає типологізація регіонів.

Застосування типологізації дозволяє мати чітке уявлення про ступінь розвитку кожного регіону та визначати його місце серед інших регіонів держави. На основі результатів типологізації регіонів можуть формуватись регіональні стратегії розвитку як окремих регіонів, так і цілих типологій. Також на основі типологізації можуть визначатись пріоритетні напрямки та обсяги інвестування в розвиток регіонів, що в умовах постійної обмеженості фінансових

ресурсів є актуальним питанням, яке дозволяє оптимізувати розподіл останніх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед найбільш розповсюджених підходів в напрямку типологізації регіонів можна виділити роботи таких вчених, як [3–15]: Барановський М.О., Хвесик М.А., Горбач Л.М., Вишневська Н.В., Хвесик Ю.М., Долішній М.І., Шевчук Л.Т., Шевчук Л.В., Сторонянська І.З., Петросянц В.З., Кіпчак Ф., Лавровський Б.Л., Коломийчук В.С., Вольський В.В., Болотін Б.М., Шейніс В.Л., Тягушенко В.Л., Фридман Л.А., Гордон П.Ф., Андрукович П.Ф., Маркова Н., Беденков А., Галкін А., Казаков А. та ін.

На наш погляд, в контексті управління економічним розвитком регіонів та формування регіональної політики, під час типологізації регіонів важливим є два принципових аспекти:

- який добір факторів слід враховувати при виконанні типологізації;
- за яким методом виконувати угруповання.

Таким чином, саме ці два аспекти є джерелом проблеми теоретико-методологічних підходів до типологізації регіонів.

Мета статті. Аналіз існуючих теоретико-методологічних підходів до типологізації регіонів з метою виявлення проблемних місць.

Виклад основного матеріалу. Віднесення регіону до того чи іншого типу відбувається за принципами:

1. Порівняння отриманих показників до встановлених базисних. Існує чотири варіанти можливих сценаріїв:

- а) регіон в базисному та поточному роках має рівень показника вище середнього;
- б) регіон має рівень показника у базисному році вище середнього, а у поточному – нижче середнього;
- в) регіон в базисному році має рівень показника нижче середнього, а в поточному – перевищив середній рівень;
- г) регіон і в базисному, і в поточному роках має рівень показника нижче середнього.

2. Попадання обраних показників діяльності регіону до заданих числових інтервалів, на основі яких визначається тип розвитку регіону.

Серед основних показників, на основі яких відбувається розподіл регіонів за типами, можна виділити: географічні та природно-кліматичні умови та пов'язані з ними умови підприємницької діяльності, демографічні відмінності, соціально-культурні фактори, агломераційні переваги та недоліки та ін.

Обравши за основу ту чи іншу групу показників, відбувається розподіл регіонів за типами.

Саме визначенню показників, за якими буде віднесено регіон до тієї чи іншої групи, присвячена більшість робіт з типологізації регіонів.

Різниця в запропонованих підходах до типологізації регіонів відрізняється більшою мірою набором показників (критеріїв), за якими регіони відносять до того чи іншого типу, та кількістю запропонованих типів регіонів.

Розглянемо окремо кожен із теоретико-методологічних підходів до типологізації регіонів та виділимо проблемні місця.

В рамках цього дослідження, на основі проведеного аналізу наукових робіт українських та закордонних вчених-економістів в напрямку типологізації виділено усього п'ять теоретико-методологічних підходів до типологізації регіонів.

1. Розподіл регіонів за типами. В межах даного підходу встановлено наступну класифікацію регіонів: розвинуті, що розвиваються, відсталі, депресивні, кризові,

проблемні, з високою часткою зайнятості в галузях, з низькою доданою вартістю і низькою продуктивністю праці, з високою часткою зайнятості в промисловості, з високою часткою зайнятості у сфері послуг та ін.

Зазначена класифікація регіонів за типами вже набула широкого розповсюдження в дослідженнях як українських, так і європейських вчених-економістів та має за основу оцінку кількісних значень показників регіонального розвитку за певною групою факторів.

У результаті віднесення регіону до будь-якого із зазначених типів, будь то кризовий регіон або розвинутий, з'являється загальне уявлення про стан його розвитку та про загальну низку проблем, яка притаманна регіону із зазначеним типом. Але чіткого розуміння, які саме проблеми існують в регіоні, запропонована класифікація регіонів не дає.

Таким чином, до одного типу, наприклад, кризового, можуть бути віднесені регіони з абсолютно різним добром існуючих проблем, а отже, і потреби в необхідних фінансових ресурсах та запровадженні комплексу заходів економічного та організаційного характеру для вирішення проблемних питань, також не однакові. Принципово різним може виявитися й економічний ефект від запровадження до однакового типу регіонів заходів стимулювання розвитку.

Кожен регіон представляється, як складна соціально-економічна система, діяльність якої оцінюється групою взаємопов'язаних індикаторів. Зміна одного індикатора обов'язково призводить до зміни іншого та до зміни результатів роботи усієї системи у цілому. Але якщо індикатор змінюється у результаті стимулювання розвитку регіону, а інші взаємопов'язані показники – ні, то це свідчить про наявність певної проблеми. Отже, у залежності від того, наскільки злагодженою є система регіону, залежить й отримання економічного ефекту та темпів його розвитку взагалі.

Таким чином, на нашу думку, більш прийнятним буде підхід, який визначає не ступінь розвитку регіону, а ступінь налагодженості системи регіону у вигляді оцінки причинно-наслідкових зв'язків між основними індикаторами його розвитку.

Такий підхід на відміну від існуючих, де лише оцінюються кількісні показники за певний період, дає змогу оцінити ефективність роботи регіону як складної економічної системи, виявити слабкі місця для втручання та спрогнозувати можливий ефект від проведення певних заходів.

2. Розподіл регіонів за пріоритетністю вживання заходів. В межах даного підходу встановлено наступну класифікацію регіонів: регіони з найгіршим соціально-економічним становищем, точки зростання.

Відповідно до цілей регіонального розвитку регіонів України, зазначених в стратегії регіонального розвитку до 2020 р., кожен регіон незалежно від поточного соціально-економічного становища має отримати державну допомогу для розвитку сфер, зазначених в стратегії. Але за умови значної обмеженості фінансових ресурсів держави задоволення усіх поточних проблем регіонів не виявляється можливим, тому першочерговою задачею є виділення найбільш проблемних місць в кожному регіоні, які потребують невідкладного втручання. За цієї умови необхідне проведення системного аналізу кожного регіону з метою його типологізації не за рівнем високого чи низького соціально-економічного становища, а за ступенем наявності в регіоні проблем в певних сферах – соціальній, економічній, промисловій, науково-технічній тощо. Досягнення цієї мети можливо із застосуван-

ням підходу, оснований на аналізі причинно-наслідкових зв'язків між показниками роботи регіону. Він дозволяє чітко виявити наявні в регіоні проблеми та встановити опорні точки для подальшого втручання. А це, в свою чергу, дозволить більш ефективно виконувати цільове інвестування в розвиток регіонів.

3. Аналіз регіонів за кількістю показників. В межах даного підходу дослідниками найчастіше використовується від 1 до 10 показників.

При виборі кількості показників дослідники радять дотримуватись так званої «золотої середини». З одного боку, мала кількість показників може бути недостатньо інформативною для відображення поточного стану регіону, з іншого, у разі занадто великої кількості показників, вага найбільш інформативних, таких як, наприклад, рівень ВРП або рівень безробіття, може знижуватись за рахунок інших, менш значних, знижуючи тим самим загальний інтегральний показник розвитку регіону та зменшуючи при цьому достовірність отриманих результатів. Таким чином, перед дослідником постає проблема добору оптимальної кількості показників з метою розрахунку найбільш точного інтегрального показника, які при цьому мають бути приблизно однаковими за впливом на розвиток регіону. Поряд із тим ускладнює процес добору показників й той факт, що окремі з них, наприклад, рівень промислового розвитку, для деяких промислових регіонів будуть вагомими, а для інших зовсім ні. А отже, якщо виконувати типологізацію регіонів за рівнем економічного розвитку, з урахуванням наявності цього показника в складі загального інтегрального, деякі регіони можуть виявитися слабкими, що насправді не відповідає дійсності. Таким чином, якщо кількість показників більша за один, дослідити кожний окремий показник у загальній множині та оцінити його вплив на розвиток регіону не виявляється можливим. А отже, актуальною проблемою, яка потребує вирішення при виконанні типологізації регіонів, є не добір кількості релевантних показників, а розробка такого методологічного підходу, при якому можливо було б оцінювання регіону не по загальному інтегральному показнику, а по кожному окремому. Та незалежно від їх кількості мати змогу бачити, якою мірою той чи інший показник оказує вплив на інший та на усю систему взагалі.

4. За алгоритмом порівняння. В межах цього підходу встановлено наступну класифікацію: порівняння кількісних значень показників (якщо один фактор), розрахунок та порівняння інтегральних показників (декілька факторів), порівняння поточних показників до базисних, оцінка попадання показників в межі заданих інтервалів.

Порівняння кількісних значень показників у разі одного чи декількох факторів, як вже було зазначено вище, має недоліки, пов'язані з оцінкою інформативності кожного показника в складі інтегрального. А от що стосується порівняння поточних показників до базисних, то тут, на нашу думку, наявні проблеми іншого характеру. Однією з таких проблем є коректне встановлення базисного року, за яким буде виконано порівняння. За умови нестабільності української економіки, наявних значних підйомів та спадів, обумовлених наявністю кризових явищ, у тому числі й світових, вибір базисного року виявляється складними завданням. З одного боку, занадто малий інтервал між поточним та базисним роками не зможе відобразити динаміку зміни показника, а з іншого, занадто великий інтервал може бути не достовірним за рахунок наявності всередині інтервалу значних випадкових коливань, притаманних розвитку сучас-

ної української економіки.

На нашу думку, оптимальним було б застосування такого підходу, який виконував би порівняння не поточного року до базисного, а враховував би зміну динаміки показників за певний період часу. В такому разі зменшується ризик отримання не достовірної інформації, бо зрозумілим стає, що саме стало причиною зміни показника – коливання в економіці у вигляді, наприклад, інфляційних процесів чи поступовий зріст або спад в досліджуваній сфері регіону. А отже, очевидною стає перевага застосування підходу, оснований на аналізі динаміки показників перед підходом, який спирається на порівняння поточного показника до базисного. А за умови запропонованого вище підходу при виборі кількості показників, до основи якого покладено оцінку не загального інтегрального показника, а кожного, окремо обраного, можливим стає встановлення причин, які вплинули на збільшення чи зменшення показників діяльності регіону.

Що стосується підходу, який спирається на оцінку регіону за попаданням будь-якого одного або інтегрального показника в задані межі, то тут також можна виділити певну низку проблем, які знижують ефективність даного методу. А саме це проблеми, пов'язані з встановленням інтервалів. Занадто великі інтервали, коли, наприклад, регіони типологізуються за рівнем слабкого, середнього або сильного розвитку, можуть спричинити таке явище, коли більшість регіонів буде знаходитись в межах однієї групи. А це, в свою чергу, зробить неефективною подальшу розробку економічних стратегій регіонального розвитку на основі такої типологізації. Але навіть якщо збільшити градацію типологій регіонів, це не стане запорукою того, що регіони в межах однієї групи дійсно мають схоже соціально-економічне становище. Взагалі, на нашу думку, важливим є не те, які показники розвитку досягнуто регіоном в певний період часу, а те, наскільки ефективно є його діяльність, саме за цим критерієм, слід виконувати типологізацію регіонів.

5. Типологізація регіонів за спрямуванням. В межах цього підходу встановлено наступну класифікацію: за рівнем науково-технічного, соціального, економічного, промислового, інноваційного розвитку; за станом надання суспільних послуг та ін.

Існуючий різновид спрямувань, за якими пропонується виконувати типологізацію регіонів, достатньо широкий. Серед відмінностей між українським та європейським спрямуванням типологізації можна відзначити більшу спрямованість останньої на соціальну складову, яка виступає мірилом ефективності розвитку усіх європейських регіонів. В Україні ж більша увага приділяється чисто економічній складовій при типологізації регіонів. Навіть якщо типологізація носить, наприклад, соціальне спрямування, то вона розглядається через призму можливого отримання економічного ефекту. Але основною проблемою в управлінні економічним розвитком регіонів та формуванні регіональної політики є тотальна відсутність погодженості існуючих підходів до типологізації зі стратегічними цілями регіонального розвитку України. На відміну від європейської регіональної політики, яка бере за основу при формуванні регіональних стратегій результати типологізації у відповідності з поставленою ціллю (якщо ціль спрямована на інноваційний розвиток, до основи береться типологізація за інноваційним розвитком регіонів тощо), українська регіональна стратегія базується лише на загальних показниках розвитку регіонів, а не на їх типологізації.

Що стосується самого підходу до типологізації регіонів за спрямуваннями, то він поєднує в собі усі

зазначені вище проблеми при застосуванні існуючих підходів до типологізації. Це і проблеми з вибором факторів, від добору яких залежить об'єктивність типологізації за обраним спрямуванням, і проблема наявності регіонів в одному кластері з різними потребами та проблеми встановлення першочергових напрямків фінансування. Комплексне вирішення усіх зазначених проблем можливо лише за умови застосування нового підходу до типологізації регіонів, до основи якого буде покладено комплексний аналіз індикаторів його розвитку та зв'язків між ними.

Висновки. Шляхом системно-логічного аналізу українських та європейських підходів до типологізації регіонів встановлено наступні проблемні аспекти, які виступають перешкодою при ефективному розподілі регіонів за типами. До них відносяться:

1. Проблеми, пов'язані з вибором добору релевантних показників, на основі яких виконуватиметься типологізація регіонів.

2. Проблеми, пов'язані з порівнянням регіонів, та віднесення їх до певного типу.

3. Проблеми, пов'язані з підвищенням точності типологізації.

4. Проблеми, пов'язані з визначенням першочергових напрямків фінансування.

5. Проблеми, пов'язані з визначенням класифікації типів регіонів.

Визначення існуючих проблем при типологізації регіонів дозволило зробити припущення, що типологізація регіонів на основі нового підходу, до основи якого буде покладено встановлення причинно-наслідкових зв'язків між основними показниками розвитку регіону, дозволить виконувати ефективну типологізацію не на основі обраних показників його розвитку регіону у вигляді загального інтегрального показника, а на основі визначення ступеня наявних причинно-наслідкових зв'язків між ними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вяльшина Н.А. Проблемные регионы России: методические подходы к выделению и типологизации / Н.А. Вяльшина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.anrb.ru/isei/cf2004/d733.htm>.
2. Бутс Б., Дробышевский С., Кочеткова О., Мальгинов Г., Петров В., Федоров Г., Хехт А., Шеховцов А., Юдин А. Типология российских регионов / [Б. Бутс, С. Дробышевский, О. Кочеткова, Г. Мальгинов, В. Петров, Г. Федоров, А. Хехт, А. Шеховцов, А. Юдин]. – М., 2002. – 336 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iet.ru>.
3. Барановський М.О. Депресивність регіонів України / М.О. Барановський // Теорія та практика досліджень : зб. наук. пр. викладачів природничо-географічного ф-ту. – 2006. – Вип. 1. – С. 74–81.
4. Хвесик М.А., Горбач Л.М., Вишневська Н.В., Хвесик Ю.М. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів (на прикладі Волинської області) : [монографія] / [М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, Н.В. Вишневська, Ю.М. Хвесик]. – К. : Кондор, 2004. – 376 с.
5. Долішній М.І. Депресивні територіальні суспільні системи: концептуальні підходи до вивчення та пошук шляхів активізації розвитку / М.І. Долішній, Л.Т. Шевчук, Л.В. Шевчук // Clovek v suradniciach multidimenzionalnej spolocnosti. 1. – Presov: ManaCon, 2000. – С. 228–236.
6. Сторонянська І.З. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку / І.З. Сторонянська // Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів : Арал, 2008. – 144 с.
7. Петросянц В.З. Экономическая политика депрессивного региона: проблемы формирования и реализации / В.З. Петросянц. – М. : Наука, 2005. – 189 с.
8. Кіпчач Ф. Концептуальні та методичні аспекти оцінювання рівнів розвитку екологічної депресії у регіонах України / Ф. Кіпчач // Вісник Львівського університету. – 2005. – Вип. 32. – С. 174–183.
9. Лавровский Б.Л. Региональная асимметрия в Российской Федерации: измерение и регулирование / Б.Л. Лавровский // Региональная политика, направленная на сокращение социально-правовой и политической асимметрии. – Новосибирск : Экспресс, 2000. – С. 272–306.
10. Коломийчук В.С. Соціально-економічний розвиток адміністративного регіону: теорія, методологія, практика / В.С. Коломийчук. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-Граф», 1998. – 317 с.
11. Социально-экономическая география зарубежного мира / Под ред. В.В. Вольского. – М. : Крона-пресс, 1998. – 552 с.
12. Болотин Б.М. Экономика развивающихся стран в цифрах. Опыт справочно-статистического исследования 1950–1985 годы / Б.М. Болотин, В.Л. Шейнис. – М. : Наука, 1988. – 616 с.
13. Тягуненко В.Л., Фридман Л.А., Гордон П.Ф., Андрукович П.Ф. и др. Типологизация несоциалистических стран / [В.Л. Тягуненко, Л.А. Фридман, Гордон П.Ф., П.Ф. Андрукович и др.]. – М. : Наука, 1976. – 271 с.
14. Маркова Н., Беденков А. Социально-экономическое положение регионов России (Обзор) / Н. Маркова, А. Беденков // Вопросы экономики. – 1995. – № 3. – С. 121–128.
15. Galkin A., Kazakov A. A typology of Russians regions and the Case study approach. Ch. 2, 1998, 82 с.